

پروژه تحقیقاتی در زمینه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشگاه ملی علوم انسانی

مشعل دانشگاه اصفهان

مقدمه :

در مهرماه سال ۱۳۵۰ شمسی که سال کورش کبیر نام گذاری شده است در کشور باستانی ما و در سراسر جهان ازیست و پنجمین سده بنیان گذاری شاهنشاهی ایران و از تمدن و فرهنگ ملتی که نسال و پایدار تجلیل میشود .

همبستگی ملت ایران به تاریخ - تمدن و فرهنگ پر افتخار و عظیمش دلیل بایماری و بقای او در این سیر طولانی و پرنشیب و فرازمیباشد. اگر تاریخ ثابت مینماید که این ملت استحاله پذیر نیست ، راز آنرا باید در پیوند ناگسستنی ملت با فرهنگش و جهانی بودن این فرهنگ جستجو نمود .

در این سال فرمان شاهنشاه آریامهر ، ایرانیان در هر جا و در هر موقعیتی که باشند دست اندر کار برگزاری این جشن باشکوه اند که از بیستم تا بیست و ششم مهرماه ۱۳۵۰ بطول خواهد انجامید. این جشن باشکوه تمام ملت ایران برگزار میگردد و استقبال بی نظیری که از آن میشود ، سندی است از بیداری و غرور ملی ما در اجتماع انسانی بزرگتری که خود را از آن هیچگاه جدا ندانسته ایم. مردم ایران در مراسم جشن شاهنشاهی باشادی و سرور شرکت مینمایند چون میدانند که در این سال هزاران اقدام فرهنگی هنری - اقتصادی پیشتاز یک تحول عظیم ملی خواهد بود که اهمیت آنرا باید بدست قضاوت عادلانه تاریخ سپرد .

دانشگاه اصفهان همگام با سایر دانشگاهها و موسسات آموزشی عالی ، در صدد تهیه اثر بدیع و نوینی برآمد که آن اثر مجموعه ای نفیس از تاریخ - فرهنگ و هنر ایرانی و درخور دانشگاه شهری باشد که در تار و پود خود سهم بارز خویش را از این تاریخ و فرهنگ و هنر حس میکند و بان افتخار میورزد .

در جلسه مورخ ۱۹ / ۹ / ۴۹ شورای دانشگاهی جشن شاهنشاهی وظیفه تهیه یادبود این جشن فرخنده بعهده آقای علیرضا مهران معاون آموزشی و پژوهشی دانشگاه اصفهان محول گردید و پیشنهاد شد که مجموعه مورد نظر در مشعلی گردآوری گردد تا نور و فروغش سالوای بعد نیز زینت بخش اجتماعات بزرگ دانشگاهی باشد و برای اولین بار جهت انتقال آتش از آتشگاه باستانی کوه آتشگاه اصفهان به قله کوه صفه که دانشگاه اصفهان در دامنه آن قرار دارد استفاده شود

خطوط اصلی این طرح در آذرماه ۱۳۴۹ وسیله مسئول طرح معین گردید و مقرر شد که برای ساختن کاسه مشعل از ظروف مفرغی و سفالی قبل از اسلام و برای ساختن دسته آن از آثار هنری دوران بعد از اسلام بخصوص سلجوقیان و صفویان استفاده گردد. همچنین در طراحی کاسه نقوشی از شاهنشاه آریامهر - کوروش کبیر - دوازده اصل انقلاب سفید - تمامیت ارضی - اصول مساوات و همبستگی انسانی - هوشیاری ، استقامت و شجاعت ایرانی - وجد و نشاط و بالاخره شیر و خورشید تجلی کند ضمناً نقشی از دانشگاه اصفهان نیز یادگار بماند.

پس از تعیین خطوط اصلی مشعل ، طراحی آن به‌عهده آقای پروانده نهایطیان هنرمند چیره دست اصفهانی که در تاریخ هنر این کشور اطلاعات وسیعی دارد، سپرده شد. این استاد با ذوق در مدتی کمتر از یکماه طرح مشعل را در اندازه های تعیین شده پایان رسانید . باین ترتیب ، آن مجموعه دلپذیر بوجود آمد که عکس آن در این کتابچه بچاپ رسیده است و همانظوریکه ملاحظه میگردد کاسه مشعل ، طلائی (مس بارو کش طلا) و دسته آن نقره‌ای میباشد ساختمان مشعل به‌عهده عده‌ای از هنرمندان و صنعت گران اصفهانی سپرده شد که در مدتی قریب سه‌ماه آنرا پایان رسانیدند .

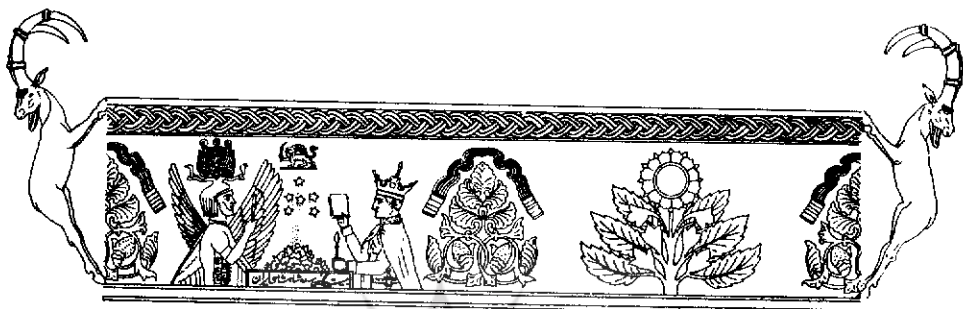
اکنون میپردازیم به شرح نقوش و تفسیر طرحهای هنری مشعل و علائمی که در آن منظور گردیده است :

شرح کاسه مشعل :

بطوریکه اشاره رفت ، این مشعل از دو بخش مجزا تشکیل یافته است ، کاسه زرین و دسته سیمین ، علت انتخاب این دو فلز باین مناسبت است که از دوران قدیم چنین مرسوم بوده است که در آغاز سلطنت هر یک از شاهنشاهان ایران سکه‌های زر و سیم ضرب زده میشد و در اختیار مردم قرار می‌گرفت . کاسه زرین خود از دو قسمت تشکیل یافته است : قسمت مدور و قسمت مقعر . در وسط قسمت مدور در پیش‌خوان کاسه ، شاهنشاه آریامهر در لباس تاجگذاری در حالیکه در دست راست کتاب انقلاب سفید و در دست چپ عصای پادشاهی را دارند ، در مقابل کوروش کبیر قرار گرفته‌اند . نقش کوروش کبیر با تاج سلطنتی خود که پس از فتح آسیای صغیر - لیدی و بابل بر گزیده است، در لباس بسبک لباسی ایلامی از روی تنها یادگار شکلی که منتسب به کوروش کبیر است ، یعنی : نقش ستون سنگی یک پارچه مشهد مرغاب (پاسارگاد) و از نقاشی صفحه ۳۷۳ کتاب خانم Dieulafoy که در سال ۱۸۸۱ از ایران دیدن نمود ، اقتباس گردیده است (۱)

کوروش کبیر با عصای پادشاهی و تاجی مصری با لباس و تزییناتی ایلامی و بالهای

چهارگانه آشوری ترسیم شده است (۲) (۴) . استفاده و اختیار نمودن علامتهای کشورهای مختلف وسیله کوروش کبیر نه تنها نماینده فتوحات این شاهنشاه است بلکه احترام فوق العاده وی را بآداب و سنن مردمان دیگر نیز میرساند و معرف شخصیت جهانی این شاهنشاه بزرگ است. (۱) (۳)

بین نقوش شاهنشاه و کوروش کبیر از بالا پیاپی نقش شیر و خورشید - شش ستاره علامت شش دانگ، مظهري برای نمایش تمامیت اراضی دیده میشود. این ستارگان بصورت ستارگانی که هنگام آتش افروزی پدید میآید ، تهیه گردیده است که خود نماینده وجد و شادمانی است. در قسمت پائین ، جمله ، «بیست و پنجمین سده شاهنشاهی ایران» نوشته شده است .

طرفین شاهنشاه آریامهر و کوروش کبیر ، بصورت قرینه ، برگ درخت توت بروی شاخهائی منظم و بصورت مثلثی شکل بسبب نقوش ساسانیان جلوه گری میکند . درخت توت باین سبب در این مجموعه آورده شد که چون ، درختی است نذری و ایرانیان این درخت را قطع نمیکند و وقت همگانش میدانند و مصرف میوه شیرین و خوش طعم آن برای همه آزاد است . با این خصوصیات درخت توت بعنوان علامت مساوات و هم خوانی آورده شده است . در این مورد درخت گردو که یادآور داستان خسرو انوشیروان و گفتار نغز پیر مرد بزرگوار: «کاشتن ، خوردیم . میکاریم تا بخورند» میباشد نیز مورد توجه بوده است اما نقش درخت توت بجهت شایسته تری برگزیده شد .

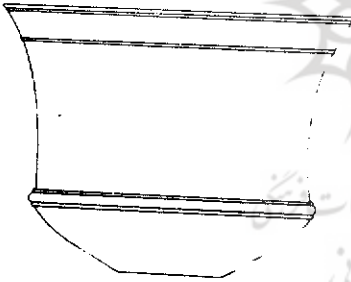
در پشت کاسه مشعل ، شجره هفت هزار سال تاریخ این کشور وسیله شش برگ گل محمدی و در رأس آن گلی با دوازده گلبرگ که نماینده دوازده اصل منشور انقلاب سفید ایران میباشد ، ترسیم گردیده است .

بر لبه کاسه مشعل سه پیچ بافته ، معرف بهم پیوستگی و هم آهنکی ، بدور کاسه دور
میرند . این نقش از جام زرین معروف به جام تپه حسن لوکه اکنون در موزه ایران باستان
محفوظ است ، اقتباس گردید .

در طرفین کاسه مشعل و به شکل دسته ، دو برکوهی وجود دارد . بزکوهی در آثار
هخامنشیان فراوان یافت میگردد و غالباً نیر بصورت دسته ظروف بکاررفته است . (۵) (۶)
ایرانیان قدیم برای برکوهی احترام مخصوصی قائل بودند زیرا حیوانی است زیرک و
هوشیار بسیار چابک و شجاع - دارای قدرتی خارق العاده برای تسخیر ارتفاعات بلند و با
حفظ تعادل و استقامت از مشککترین موانع عبور میکند . در نبرد ، شجاع و در دوستی و هم
زیستی پایدار و در مقابل سختی ، صبور است .

در ساختمان و سپس در پرداخت این قسمت از مشعل سعی شده است که با الهام از آثار
قدیمی ، نقش نوینی بوجود آید تا با خصائل نامبرده گویای نقش پرمعنی خود در ساختمان
مشعل باشد .

زیرکاسه مشعل :

در قسمت مقعر کاسه مشعل چهار طاق ضربی
بزرگ و چهار طاق ضربی کوچکتر بسبک طاقهای
اشکانی ترسیم شده است . در یکی از اطاقهای
بزرگ و در زیر نقش آتش افروزی علامت دانشگاه
اصفهان بصورت برجسته حکاکی گردیده است .

وزن و ابعاد کاسه مشعل :

بزرگترین قطر کاسه ۲۱۲۰ گرمی مشعل با توجه بابعاد بزکوهی ۳۱۲ میلیمتر و قطر
دهانه آن ۱۹۸ میلیمتر و طول دهانه باز شده کاسه ۵۳۷ میلیمتر میباشد . طول نقوش یاد
شده نیز ۴۲۳ میلیمتر طراحی شده است و ارتفاع کامل آن بدون قسمت مقعر ۱۱۴ میلیمتر
محاسبه میگردد .

دسته مشعل :

دسته مشعل بیشتر از روی آثار هنری سلجوقیان و صفویان اقتباس گردیده است . این دسته که
بوزن ۵۶۵ گرم و با ارتفاع ۴۵۳ میلیمتر میباشد ، در سه پارچه و تماماً از نقره تهیه گردیده و در

ساختن آن تعداد ۷۰ سکه دوران ساسانی (سکه‌های شاهپوری و خسروی) نیز بکار رفته است.

در طرح دسته مشعل از بالا به پایین به ترتیب تعداد هشت مقرنس تقلیدی از مقرنس‌ها و ایوانهای موجود در مساجد و میدان شاه اصفهان و هشت شمع که به پیچ تنابی ختم میشود مشاهده میگردد و تمام این قسمت بروی هشت گلدان و یک دسته کوچک هشت پر با نتهامیر سد . پیچ و تاب و گلدانها بسبک پیچ و تابها و گلدانهای دوران صفوی که بهترین نمونه آن در سردر مدرسه سلطانی چهارباغ و در داخل مسجد شیخ لطف‌اله موجود است، تهیه گردید .

در این طراحی ، مقرنس‌ها نشانه‌ای از معماری قرون اخیر ، شمع مظهر نور و تقدس ، پیچ تاب علامت جاودانی و گلدان سرافرازی شادی و زیبایی بشمار میرود .

هنگام تهیه مشعل یعنی با انتقال طرح دو بعدی به مجموعه صنعت کاری سه بعدی تغییرات کوچکی بر حسب اجبار در ساختمان آن پدید آمد و از جمله پیچ تابها بهم نزدیک تر شد و آرام برجسته دانشگاه اندکی بزرگتر حکاکی گردید . همانطوریکه اشاره رفت در شامگاه بیستم مهرماه وسیله این مشعل آتشی از فراز کوه آتشگاه واقع در مغرب اصفهان که بقایای آتشگاهی دوهزارساله در آن قرار دارد ، با شرکت ۴۲ دانشجوی دانشگاه اصفهان به قله کوه صفا منتقل خواهد گردید سپس این یادبود جشن بیست و پنجمین سده شاهنشاهی در موزه دانشگاه اصفهان بیادگار خواهد ماند و در تمام مراسم و جشنهای بزرگ دانشگاهی با تشریفات خاصی بکار خواهد رفت .

- 1 - Mme Jane Dieulafoy,
La Perse,
Librairie Hachette et Cie, 1889.
- 2 - C. J. Ball M. A.,
Light from the East or Witness of the Monouments,
Queen's printers, Eyre and Spottiswoode, London, 1899.

۳- سید محمد تقی مصطفوی

اقلیم پارس

از انتشارات انجمن آثار ملی شماره ۴۸ سال ۱۳۴۳ صفحه ۱۲

۴- علی سامی

گزارشهای باستان‌شناسی

مجلد چهارم - چاپ موسوی شیراز ۱۳۳۸ صفحه ۷۳ تا ۷۷

- 5 - E. Porada, R. H. Dyson, C. K. Wilkinson,
L' Art dans le Monde, Iran Ancien,
Editions Albin Michel, Paris, 1963,
Pages 157 - 164.
- 6 - A. Godard,
L' Art de l'Iran
B. Arthaud, Paris, 1962.